

Manica HARTMAN, Mirko FEKONJA¹

Razstava ob 100-letnici začetka I. svetovne vojne, 1914–1918

Razstava predstavi obiskovalcem predvsem splošne podatke o prvi svetovni vojni. Razstavljen je izbor orožja, vojaške opreme in drugih originalnih predmetov, ki so jih uporabljali vojaki. Na ogled so bakruji in risbe, ki so jih pripravili in izdelali učenci OŠ Miklavž pri Ormožu s svojimi učitelji, ter kopije razglednic, denar in medalje iz časa prve svetovne vojne različnih zbirateljev. Razstavno gradivo in predmete so posodili Mirko in Emil Fekonja iz Miklavža pri Ormožu ter Dragan Kokot iz Svetinj.

Razstava bo na ogled v avli Občine Ormož od 12. do 31. januarja, pripravila sva jo Manica Hartman in Mirko Fekonja.

Razglednica Maksima Gasparija, barvna litografija, poslana 1915. »Slovenska pastirica brani planino s kozami pred Italijani.« Razglednico hrani Emil Fekonja.

Slovinci in prva svetovna vojna

Slovenke in Slovenci so v dvajseto stoletje v glavnem vstopili še kot Štajerci, Kranjci, Korošci, Primorci ali Istrani, v kmečki opravi in na lojtrnikih, čeprav jim tudi vožnja z vlakom že nekaj desetletjih ni bila tuja, v mnogih slovenskih krajih pa se je kadilo iz tovarniških dimnikov. Vendar je večini dnevni čas še vedno odmerjala cerkvena in ne tovarniška ura, župnik, župan in učitelj pa so ostali glavne avtoritete. Po popisu prebivalstva iz leta 1910 je bilo na ozemlju današnje Republike Slovenije 66,6 odstotka vsega prebivalstva kmečkega, poljedelstvo in živinoreja sta dajala 60 odstotkov narodnega dohodka, od industrije in

¹ Manica Hartman, samostojni muzejski tehnik, Pokrajinski muzej Ptuj Ormož, OE Ormož, Kolodvorska 9, 2270 Ormož, e-pošta: manica.hartman@pmpo.si. Mirko Fekonja, privatni zbiralec, Vinski Vrh 55a, 2275 Miklavž pri Ormožu.

obrtni je na prelomu stoletja živelo le okrog 11 odstotkov ljudi, in to največ od rudarstva in železarstva, kovinske, lesne, živilske industrije ter gradbeništva.²

V Avstro-Ogrski je vojna poleg začetnega zanosa prinesla veliko gospodarsko negotovost, ki jo je povzročala mobilizacija delovne sile, saj je bilo v avstrijskem delu monarhije mobiliziranih 60 odstotkov moških med 18. in 35. letom starosti. Uvedeno je bilo vojno gospodarstvo, po zakonu o služenju vojaške dolžnosti je bilo celotno prebivalstvo in gospodarstvo na voljo vojski, vsa proizvodnja in zaposleni so bili pod vojaškim vodstvom in nadzorom, nekatere mobilizirane gospodarske panoge

so delale izključno za vojsko (železnice, pošta, telegraf ipd.). Pomanjkanje delovne sile so zapolnjevali z zaposlovanjem žensk, otrok, ujetnikov in beguncev, s podaljšanjem delovnega časa, s preklicem zakona o prepovedi nedeljskega in prazničnega dela. Na prelomu let 1914/1915 se je brezposelnost prevesila v silno pomanjkanje delovne sile in ženske so vstopile v tradicionalne moške poklice in državne službe. V vseh slovenskih deželah monarhije so vladale izjemno slabe gospodarske in življenjske razmere.³

Prva svetovna vojna je Slovence prizadela kot posameznike in kot narod. Množično so umirali na frontah, pa tudi zaledju, izgnanstvu in internaciji. Pomanjkanje, lakota, nalezljive bolezni, mobilizacijski pozivi in obvestila o smrti so bili vojni del vsakdanjika. Za državo je padlo nekaj deset tisoč slovenskih vojakov.⁴

Razglednica Maksima Gasparija, barvna litografija, poslana 1917. Razglednica je razdeljena na dve polji. Zgoraj: Slovenska mati ob zibelki. Pošiljatelj je pripisal (na krilo matere – mama, na dojenčka v zibelki – Edi, desno od zibelke – atej daleč); tako je opisal svojo družino. V spodnjem delu razglednice: bitka s fronte, pod njo pesem Simona Gregorčiča, Pri zibelki. Razglednico brani Emil Fekonja.

2 Spletni vir, 10. 12. 2014: http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/slovinci_in_1_svetovna_vojna/

3 Spletni vir, 10. 12. 2014: http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/gospodarstvo/

4 Spletni vir, 10. 12. 2014: http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/slovinci_in_1_svetovna_vojna/

Začetek prve svetovne vojne

Prva svetovna vojna ni bila presenečenje, saj so nasprotja med državami že dolgo časa naraščala. Spori med Srbijo in Avstro-Ogrsko so dosegli višek z atentatom v Sarajevu, ko je član Mlade Bosne Gavrilo Princip 28. junija 1914 v Sarajevu ustrelil prestolonaslednika Franca Ferdinanda. Ker je Mlada Bosna dobivala podporo iz Srbije, so Avstrijci Srbiji dali ultimatum. Srbija ultimata ni v celoti upoštevala, zato ji je 28. julija Avstro-Ogrska napovedala vojno. Velesile so, skladno z mednarodnimi pogodbami in zavezami o sodelovanju in pomoči, vstopile v vojno.⁵

Prva svetovna vojna (28. julij 1914–11. november 1918) je bila vojaški spopad med silami antante z zavezniki, na strani katere so se bojevale Francija, Rusija, Združeno kraljestvo, kraljevine Srbija, Belgija, Črna gora, Grčija, Portugalska, od leta 1915 dalje pa tudi Italija, ter s centralnimi silami z Avstro-Ogrsko, Nemčijo, Turčijo in Bolgarijo. Leta 1917 so v vojno na strani antante stopile tudi Združene države Amerike in napovedale vojno Nemčiji. Njeno prizorišče je bilo v Evropi, Afriki in na Bližnjem vzhodu; kratek čas tudi na Kitajskem in tihomorskih otokih. Čeprav je večina glavnih bojev potekala na evropskih tleh, je vojna dobila ime svetovna, ker so bile vanjo vpletene države iz vsega sveta. Zaradi velikih človeških in materialnih izgub ter trpljenja vojakov in civilistov so ji pravili tudi vojna, ki bo končala vse vojne, vendar se je na koncu vojne le malokdo zavedal, da bo to le dvajsetletno premirje in da se na obzorju pojavlja že nov spopad.⁶

5 Spletni vir, 10. 12. 2014: <http://www.o-4os.ce.edus.si/gradiva/zgo/1-svetovna-vojna/vzrok.html>

6 Spletni vir, 10. 12. 2014: <http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=2>

Mejniki prve svetovne vojne. Vir: Delo, 20. februar 2014.

26. 7. 1914 je cesar Franc Jožef I. razglasil mobilizacijo. Slovensko ozemlje je spadalo v 3. korpus s sedežem v Gradcu. S 3. korpusom je odšlo na bojišče približno 30.000 Slovencev.⁷ V polovici polkov (141), s katerimi se je Avstro-Ogrska bojevala v 1. svetovni vojni, so bili Slovenci. Najbolj znana slovenska enota je bil 17. pešpolk, imenovan polk kranjskih Janezov. Polk je imel sedež v Celovcu, en bataljon je bil v Ljubljani.⁸

*Največkrat odlikovan Slovenec v avstro-ogrski vojski
stotnik Albin Mlakar.⁹*

7 Op. avtorice: drugi viri navajajo podatek okrog 35.000.

8 Spletni vir, 13. 12. 2014: <http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=1>

9 Spletni vir, 10. 12. 2014: <http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=1>

Medalje iz časa prve svetovne vojne. Hrani Mirko Fekonja.

- 1 Ogrska srebrna medalja za zasluge v 1. svetovni vojni PRO DEO ET PATRIA (bog in država), 1914–1918.
- 2 Srebrni zaslužni križec s krono na traku medalje za hrabrost.
- 3 Karlov četni križec 1916.
- 4 Srebrna častna medalja Rdečega križa z vojaško dekoracijo, moški (PATRIAE AC HV-MANITATI).
- 5 Bronasta častna medalja Rdečega križa z vojaško dekoracijo, ženske (PATRIAE AC HV-MANITATI).
- 6 Medalja Franca Jožefa, kralja Avstrije in Madžarske (Avstro-Ogrske) za zasluge v 1. svetovni vojni.
- 7 Avstrijska medalja za zasluge v vojni, 1914–1918.
- 8 Značka za vojno sponzorstvo, 1916 (KRIEGSPATENSCHAFT).
- 9 Značka vojnih veteranov 1. svetovne vojne.
- 10 Miniatura avstrijske medalje Rdečega križa v 1. svetovni v vojni.

Najpomembnejša vojskovališča v prvi svetovni vojni so bila:¹⁰

**Zahodna fronta ali zahodno vojskovališče*

Na tej fronti sta si najprej stali nasproti Nemčija in Francija, ki sta se jima kasneje pridružili še Velika Britanija in ZDA. Bitka, ki je najbolj zaznamovala to fronto, je bila bitka pri Marni, ki je trajala kar štiri leta.

**Vzhodna fronta ali vzhodno vojskovališče*

Obsegalo je prizorišče I. svetovne vojne v Srednji in, še posebej, Vzhodni Evropi. Tako kot zahodna fronta se je tudi to razprostiralo na celinsko Evropo.

**Jugo zahodno ali italijansko vojskovališče*

Razdeljeno je bilo na tri fronte: tirolsko, koroško in soško. Soška fronta je v prvi svetovni vojni potekala od Rombona do Tržaškega zaliva v skupni dolžini nad 90 km. Fronta je bila prizorišče največjega spopada na gorskem območju v celotni zgodovini človeštva in največji spopad na Slovenskem sploh. Na tej fronti je umrlo tisoče slovenskih vojakov, zaradi česar je tudi danes globoko ukoreninjena v slovenski zgodovinski spomin. Kljub temu da je fronta vzela množico življenj, je njen pozitivni vidik za Slovence preprečitev italijanskega prodiranja dalje v notranjost slovenskega ozemlja.

¹⁰ Spletni vir, 19. 12. 2014: <http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=2>

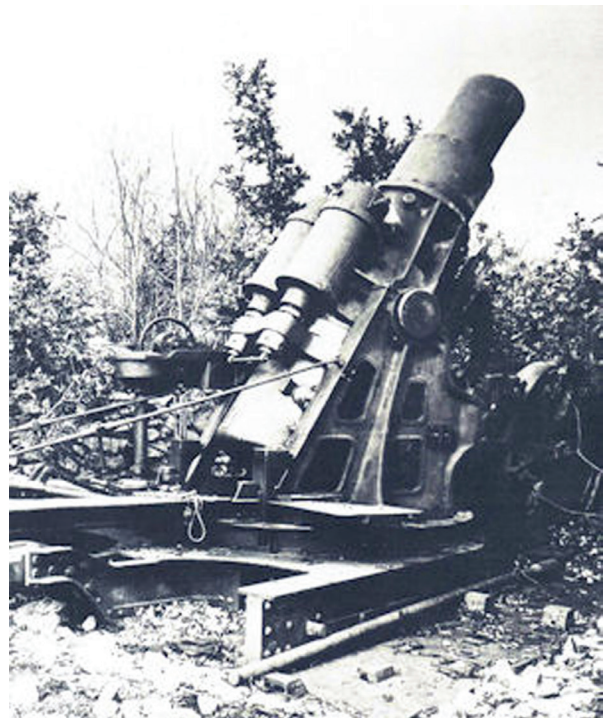

*Balkanska fronta ali južno vojskovišče

(1914–1918) je bilo vzpostavljeno med Srbijo in Avstro-Ogrsko. Z avstro-ogrsko zasedbo Srbije (1915) je fronta prenehala obstajati, a so antantne sile leta 1916 pri Solunu fronto vnovič odprle.

V prvi svetovni vojni so uporabljali različna orožja: minomete, puške, mitraljeze, topove, tanke, možnarje, tudi letala, balone, bojne pline... Nekatero izmed naštetih stvari so bile v prvi svetovni vojni uporabljene prvič, npr. tanki, mehurjevec, iperit. Posebnost prve svetovne vojne je bila pozicijska vojna.¹¹

30,5-centimetrski Škodin možnar. Zaradi svoje učinkovitosti je postal najbolj slavno avstro-ogrsko orožje.¹²

Puška in bajonet MANNLICHER M1895, najpogostejše orožje avstro-ogrskega vojaka. Hrani Dragan Kokot. Foto: Nina Mertik.

11 Spletni vir, 10. 12. 2014: <http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=2>

12 Spletni vir, 10. 12. 2014: <http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=1>

*Čelada in usnjena maska avstro-ogrškega vojaka.
Hrani Dragan Kokot. Foto Nina Mertik.*

Izgube v 1. svetovni vojni¹³

V zgodovinski literaturi o prvi svetovni vojni še vedno ni doseženo soglasje o vojaških žrtvah, izgubah v prvi svetovni vojni, saj se številke gibljejo med 6 in 13 milijoni. Glavni razlog za tako različne ocene se skriva v izrazu izgube, ki je v takratnem vojaškem izrazoslovju vključeval vse tiste vojake, ki niso bili več sposobni za bojevanje, lahko so bili mrtvi, ranjeni ali ujeti. V prvi svetovni vojni se je bojevalo 60 milijonov vojakov, od katerih jih je okoli 9 milijonov umrlo, kar je pomenilo 14 odstotkov bojujočih se ali 6000 umrlih na dan.

Vojske centralnih sil so mobilizirale 25 milijonov vojakov in od tega jih je umrlo 3,5 milijona. Na antantni strani se je bojevalo 40 milijonov vojakov, od katerih jih je več kot 5 milijonov umrlo.

Stopnja smrtnosti se je gibala med 6 in 30 odstotkov, najvišja je bila v vojskah Srbije, Črne gore in turškega cesarstva, predvsem zaradi velikih epidemij kolere, tifusa in koz, proti katerim so vojske drugih držav cepile svoje vojake, čeprav so se tudi v drugih vojskah širile nalezljive bolezni, vendar z manjšo stopnjo smrtnosti. Toda v absolutnih številkah so velike bitke na vseh frontah terjale največ smrtnih žrtev, predvsem zaradi tehnologije bojevanja, ki je temeljilo na eksplozivnih topniških izstrelkih. V vojnem ujetništvu je umrlo med 5 in 10 odstotkov vojnih ujetnikov.

---

13 Spletni vir, 10. 12. 2014: http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/izgube/

Avstro-ogrška vojska je vpoklicala okoli 8 milijonov vojakov, od tega je bilo 1.016.000 mrtvih (12,7 odstotka vpoklicanih), 1.691.000 pogrešanih (21,1 odstotka vpoklicanih), 437.000 častnikov in vojakov je padlo v italijansko vojno ujetništvo po podpisu premirja, okoli 478.000 častnikov in vojakov pa je umrlo v ruskem, srbskem in italijanskem vojnem ujetništvu.

Z avstro-ogrsko vojsko naj bi na bojišča prve svetovne vojne odšlo okoli 160.000 vojakov iz slovenskih dežel. Po dosedanjih ocenah naj bi jih do konca leta 1917 umrlo okoli 35.000.

Na soškem bojišču naj bi po nekaterih izračunih padlo od 2000 do 3000 slovenskih vojakov. Po vojni je v slovenskem delu Kraljevine SHS živelo 11.467 vojnih invalidov, okoli 30.000 vojnih vdov pa je morale poskrbeti za okoli 49.000 vojnih sirot.

Podatki o civilnih žrtvah prve svetovne vojne so zelo skopi in negotovi, ocene pišejo o okoli 6 milijonih umrlih med civilnim prebivalstvom.

Spomeniki padlim v prvi svetovni vojni na ormoškem območju

Spomeniki žrtvam prve svetovne vojne so v Ormožu pri cerkvi Sv. Jakoba, pri Svetem Tomažu ob pokopališču in v Središču ob Dravi na trgu pred občinsko zgradbo.

V Ormožu je spomenik posvečen 60 žrtvam (Ormož – 17, Frankovci – 6, Pušenci – 2, Hum – 17, Hardek – 9, Litmerk – 9).

Za središko župnijo je na spomeniških ploščah izpisanih 58 oseb (Obrež – 14, Grabe – 5, Središče – 31, Šalovci – 6, Godeninci – 2).

Največ žrtev prve svetovne vojne je z območja fare Sveti Tomaž, 111. Iz Občine Sveti Tomaž – 24, Občine Bratonečice – 20, Občine Savci – 16, Občine Trnovci – 23, Občine Lahonci – 14, Občine Ključarovci, Žvab, Senik – 14. Na ormoškem območju je bilo tako skupaj 229 žrtev prve svetovne vojne.¹⁴

---

¹⁴ Op. avtorice: Tolikšno število žrtev je izpisano na spominskih ploščah. Navedeno število žrtev je morda drugačno od dejanskega.

**SPOMENIK
ŽRTVAM
SVETOVNE VOJNE
1914 - 1918**

ORMOŽ:

GROF WILJEM WURMBAND STÜPPACH	† 1914
VRABL JAKOB	† 1914
LAH JOŽEF	† 1915
KRALJ FERDINAND	† 1915
KOVAČIČ IVAN	† 1915
ŽINKO FRANC	† 1915
KIRIČ MARTIN	† 1916
HERGA IVAN	† 1916
LESJAK FRANC	† 1916
POTOČNIK FRIDERICH	† 1916
TUŠEK ALEKSANDER	† 1917
GOMZI CIRIL	† 1917
SEVER IVAN	† 1917
KREPS FERDINAND	† 1918
LORBER FRANC	† 1918
STROPNIK FELIKS	† 1918
SEVER IVAN	† 1918

FRANKOVCI:

ZIDARIČ IVAN	† 1914
OTOREPEC JOŽEF	† 1915
VIZJAK MATJAŽ	† 1915
ŠTEBIH IVAN	† 1916
ZIBRAT JAKOB	† 1917
PUKLAVEC MATJAŽ	† 1918

PUŠINCI:

KOHARIČ ANTON	† 1916
GORSIČ FRANC	† 1916

HUM:

PODGORELEC ANTON	† 1914
PAULIČIČ ANTON	† 1914
VIHER JOŽEF	† 1915
ŠTERMAN MATIJA	† 1915
ZADRAVEC FRANC	† 1915
POLAK IVAN	† 1915
PAULIČIČ ALOJZ	† 1915
ZORJAN ANTON	† 1916
LESJAK JOŽEF	† 1916
IVANUŠA IVAN	† 1916
MASTEK JURIJ	† 1917
VIKČAR TOMAŽ	† 1917
PODGORELEC MARTIN	† 1917
SEVER MATIJA	† 1917
ALATIČ RUDOLF	† 1918
LESJAK MATIJA	† 1918
LEBEN IVAN	† 1918

HARŠEK:

PRAPOTNIK MARTIN	† 1914
SLAVIČIČ IVAN	† 1914
ACRŽIČ FRANC	† 1914
ZADRAVEC MATJAŽ	† 1915
TASTENJAK JOŽEF	† 1916
RAJH JAKOB	† 1916
RAJH MATJAŽ	† 1916
ŠTUCE TOMAŽ	† 1916
PŠAK KARL	† 1917

LITMERK:

VINKIČIČ STEFAN	† 1914
VIHER MARTIN	† 1915
PAUČNIK FILIP	† 1915
KOSI BLAŽ	† 1915
BAC IVAN	† 1917
VIHER FRANC	† 1916
VESELKO SIMON	† 1917
RAJH VID	† 1917
HORVAT MIHAEL	† 1917

**SPOMENIK
ŽRTVAM
SVETOVNE
VOJNE
SREDIŠČE
ŽUPNIJE
1914 - 1918**

SREDIŠČE

BAUMAN RUDOLF
BORKO JOŽEF
DEČKO ANTON
DEČKO FRANC
GLAVNIK IVAN
GLAVNIK KARL
JAKL JAKOB
KLOBUČAR JOŽEF
KOLARIČ KARL
LAH FRANC
LAŠIČ IVAN
LOVREC MARKO
MARČEC FRANC
MASTEN IVAN
OZVALD FRANC
PLOH FRIC
PLOH MARTIN
PRAPOTNIK JOŽEF
ŠAFARIČ MIRKO
ŠAFARIČ LOURO
STAMBERGER IVAN
GOLOB JURIJ

SREDIŠČE

TKALEC	FRANC
URSIČ	ANTON
VRABL	KONRAD
ZADRAVEC	FRANC
ZADRAVEC	MATJAŽ
ZIDARIČ	KARL
ZIDARIČ	MATJAŽ
ZOLLENSTEIN	FRIC
DOGŠA	SREČKO

ŠALOVCI

HUDIN	MATIJA
LAH	MATIJA
MALEC	FRANC
SPENDIJA	IVAN
TRSTENJAK	MATIJA
ZOREC	IVAN

GODENINCI

LAŠIČ	MATIJA
VRZELA	BOLFENK

OBREŽ

ALEKŠIČ JAKOB
ČRČEK ANTON
IVANUŠA FRANC
MEDIČ IVAN
NOVAK IVAN
OZMEC FILIP
RAUSL IVAN
SEF FRANC
ŠKRINJAR KARL
TRSTENJAK FRANC
TRSTENJAK IVAN
TRSTENJAK JOŽEF
VELNAR IVAN
SIMONIČ FRANC

GRABE

DOGŠA STANISLAV
KOSI JAKOB
LONČARIČ JAKOB
ZADRAVEC IVAN
ZADRAVEC MATKO

V SPOMIN
PADLIM V I. SVETOVNI VOJNI
1914 - 1918 IZ OBMOČJA
FARE SVETEGA TOMAŽA
IZ OBČINE SV. TOMAŽ
BEZJAK SLAVKO, KOSI FRANC,
MUNDA ANTON, PERGAR ALOJZ,
PETRENA FERDINAND, MAJČEN MARTIN,
ZELENJAK FRANC, BRUMEN MIHAEL,
KOSI TOMAŽ, MEGLA ALOJZ,
MIKLAŠIČ ALOJZ, MIKLAŠIČ FRANC,
MIKLAŠIČ IVAN, PLOHL TOMAŽ,
VESELKO JOŽEF, ČRNJAVIČ MATIJA,
LAŠIČ JANEZ, LESJAK JANEZ,
RAJH MARTIN, BRUMEN MATIJA,
KLEMENČIČ FRANC, OBRAN FRANC,
OBRAN PETER, SIRC FRANC
IZ OBČINE BRATONEČICE
MUNDA ANTON, MUNDA FRANC,
MUNDA TOMAŽ, PERKO FRANC,
PETEK MIHAEL, ČEČ FRANC,
JESIŠ MATIJA, MAJČEN ALOJZ,
MAJČEN FRANC, MAJČEN FRANC,
MAJČEN JANEZ, MAJČEN JOŽEF,
MAGDIČ JANEZ, MARIN ALOJZ,

REP FRANC, KLEMENČIČ ALOJZ,
MARIN TOMAŽ, LAH BLAŽ,
ŠTUHEC ANTON, ŠTUHEC MATIJA
IZ OBČINE SAVCI
GAJNKO TOMAŽ, KOSI ALOJZ,
KOSI FELIKS, MARIN ANTON,
MARIN FRANC, PAVLINIČ FRANC,
PETEK JANEZ, POTOČNIK FRANC,
RAKUSA JOŽEF, LUKAČIČ VINCENC,
TOPLAK MATIJA, RUDOLF ALOJZ,
MAJČEN FRANC, PEVEC ANTON,
REP JOŽEF, SKRINJAR JOŽEF
IZ OBČINE TRNOVCI
KEKEC SEBASTIJAN, KRABONJA BLAŽ,
MAJČEN ANTON, MAJČIŠIČ VINCENC,
PAVLINIČ ALOJZ, PEŠEC FRANC,
RITONJA MARTIN, ŠEGULA JOŽEF,
ŠEGULA FRANC, ŠEGULA TOMAŽ,
HORVAT ANTON, JIANZEKOVIČ MARTIN,
KVAR ALOJZ, MAR MARTIN,
MAR TOMAŽ, PLOHL TOMAŽ,
RAKUSA ALOJZ, RAUSL JANEZ,
RITONJA TOMAŽ, SLANA MARTIN,
ŠERUČA JANEZ, MAJČEN VINCENC,
SLANA FRANC

IZ OBČINE LAHONCI
BLAGOVIČ ALOJZ, BLAGOVIČ FRANC,
BLAGOVIČ JAKOB, BRATUŠA JOŽEF,
GRASIČ ALOJZ, HABJANIČ ANTON,
HORVAT JANEZ, KRALJ MATEJ,
NOVAK MARTIN, OZMEČ JOŽEF,
PONGRAGIČ TOMAŽ, RAJH JAKOB,
RAJH JANEZ, ŽINKO JANEZ
IZ OBČINE KLJUČAROVCI, ŽVAB, SENIK
BRUMEN ALEKSANDER, BRUMEN JAKOB,
RAJH FRANC, RAJH IGNAČ,
ŠTUHEC JAKOB, RAKUŠA JOŽEF,
RAKUSA VALENTIN, ZELENJAK FELIKS,
KRAJNC ANTON, AMBROZ MARTIN,
ANTOLIČ FRANC, MARIN FRANC,
PAVLINIČ ANTON, VAJDA FRANC

Spomeniki žrtvam prve svetovne vojne v Ormožu, Središču ob Dravi in pri Svetem Tomažu.

Pomembnejši politični dogodki v času prve svetovne vojne

Majniška deklaracija

Ob začetku prve svetovne vojne je narodno gibanje med Slovenci zaradi nemškega nasilja zamrlo. Maja 1917 so se slovenski, hrvaški in srbski poslanci iz avstrijskega dela monarhije združili v Jugoslovanski klub. Njegov predsednik dr. Anton Korošec je v imenu kluba 30. maja 1917 prebral v avstrijski poslanski zbornici na Dunaju deklaracijo, ki je znana kot Majniška deklaracija. V njej so poslanci izjavili, naj se vsa ozemlja monarhije, na katerih so živeli Slovenci, Hrvati in Srbi, združijo v samostojno državo. Majniška deklaracija je proti koncu leta 1917 zelo spodbudila narodno gibanje. Posamezniki, velik del slovenske duhovščine, okrajci, gospodarske organizacije in društva so Majniško deklaracijo podprli.

Ustanovitev države Slovencev, Hrvatov in Srbov

29. oktobra 1918 je bila v Ljubljani velika manifestacija, na kateri je bila razglašena Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. Zbralo se je okoli 30.000 ljudi, med njimi je bilo približno 200 oficirjev in vojakov. V njihovem imenu je nadporočnik dr. Mihajlo Rostohar s sabljo v roki odpovedal prisego habsburškemu cesarju in obljubil zvestobo novi državi. Slavnostni govornik je bil Ivan Hribar. To je bil prelomni trenutek, s katerim je bila leta 1918 rojena slovenska državnost. Država SHS je obstajala od 29. oktobra do 1. decembra 1918, ko se je s Kraljevino Srbijo združila v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Mednarodno ni bila priznana, je pa izpolnjevala vse zahteve mednarodnega prava za nastanek države. Vrhovna oblast v Državi SHS je bilo Narodno vijeće s sedežem v Zagrebu, njegov predsednik je bil dr. Anton Korošec.

Prevzem vojaške oblasti na Štajerskem

S soglasjem Narodnega sveta za Štajersko je 1. novembra 1918 major Rudolf Maister prevzel vojaško oblast v Mariboru. Imenovan je bil v čin generala, poveljeval pa je vsem enotam na slovenskem Štajerskem. V prvih dneh novembra sta bila generalu Maistru v veliko pomoč stotnik Edvard Vau-potič, ki je poveljeval enotam na levem bregu Drave, in ognjičar Joško Slobodnik, ki je vodil topniška polka, v katerih so ostali le Slovenci na desnem bregu Drave.

Ob razpadu Avstro-Ogrske in nastanku Države SHS in nemške Avstrije med državama ni bila določena meja ali razmejitvena črta. Predvsem obmejne kraje sta si lastili obe državi. Narodna vlada v Ljubljani meji ni namenjala dovolj pozornosti. Menili so, da bomo Slovenci na mirovni konferenci brez težav dosegli ugodno postavitve meje.

Mariborske Nemce je v prevratnih dneh vodil občinski svet, ki so ga sestavljali predstavniki nemških meščanskih strank. Nemci so po razpadu Avstro-Ogrske delovali zelo preplašeno in neodločno. Menili so, da je iz taktičnih razlogov Slovincem treba popuščati. Varnost življenja in premoženja so postavili na prvo mesto. Kljub negotovosti so bili prepričani, da bo Maribor ostal nemški. Občinski svet mesta Maribor je 30. oktobra 1918 sprejel sklep, da je Maribor del nemške Avstrije.

Rudolf Maister kot vojak¹⁵

- leta 1894 je na Dunaju končal domobransko kadetnico in bil imenovan za kadeta;
- po opravljeni kadetnici so ga vključili v domobranski bataljon v Ljubljani, 1. oktobra 1894 pa v pehotni regiment v Celovcu;
- 1. novembra 1895 je bil imenovan v poročnika. Kot častnik je služboval v različnih krajih habsburške monarhije;
- leta 1903 se je šolal v armadni strelski šoli v Brucku na Leithi;
- leta 1907 je obiskoval častniško šolo 3. armadnega zbora v Gradcu, napredoval je v stotnika;
- 1. novembra 1908 so ga kazensko premestili v Przemysl v Galiciji, vključen je bil v domobranski regiment;
- leta 1910 je postal poveljnik 7. bojne čete, pozneje pa poveljnik podčastniške šole;
- po okrevanju zaradi naporov na vajah je zbolel za pljučnico, zdravil pa se je v Dalmaciji in Egiptu, leta 1913 so ga premestili v črno vojsko v Celje;
- 7. decembra 1914 je bil premeščen v Maribor;
- 21. junija 1916 je postal začasni poveljnik okrožnega poveljstva črne vojske v Mariboru;
- 8. marca leta 1917 so ga zaradi ovadbe nemških nacionalistov premestili v Gradec. Povišali so ga v majorja;
- kmalu se je vrnil v Maribor, 1. junija 1917 so ga imenovali za poveljnika črne vojske. V Mariboru je bil do razpada monarhije.

---

15 Spletni vir, 9. 12. 2014: <http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=4>

Rudolf Maister je bil eden izmed redkih Slovencev, ki je znal in upal ne samo razmišljati, ampak tudi ukrepati državotvorno, kot državnik in strateg obenem. Ne oziraje se na povsem negotov izid, se je odločil za drzne poteze in z njimi tudi uspel iztrgati iz nemških rok oziroma krempljev ne samo Maribor, marveč tudi velik del severne Slovenije. Ob koncu prve svetovne vojne se je povezal z Narodnim svetom za Štajersko in 1. novembra leta 1918 prevzel vojaško poveljstvo na območju Maribora in slovenske Štajerske. Ko je tedanji mestni svet razglasil priključitev Maribora k Avstriji, je Rudolf Maister takoj ustanovil slovensko vojsko s približno 4000 vojaki in 200 častniki, ki so v noči na 23. november v Mariboru razorožili tako imenovano zeleno gardo. Po ponesrečeni aprilski in zmagoviti majski ofenzivi leta 1919 je Maistrova vojska zasedla še del narodnostnega mejnega območja na Štajerskem in po njegovem severnem robu še danes poteka državna meja.¹⁶

Rudolf Maister pa ni bil samo vojak, marveč zelo vsestranska osebnost – od literata, predvsem pesnika, do slikarja in bibliofila. Zanimala ga je še glasba, izkazal se je tudi kot organizator kulturnega življenja. Ustvarjaljen je bil vse do svoje smrti leta 1934, vendar je šele v zadnjem času dočakal svoj čas in zasedel mesto, ki mu gre v slovenski zgodovini.¹⁷

Sklepne misli

11. novembra 1918 so sile antante z Nemčijo podpisale premirje in tako končale prvo svetovno vojno. Zmagale so antantne sile z zavezniki. S koncem vojne je bilo konec Nemškega cesarstva, Ruskega imperija, Otomanskega imperija in Avstro-Ogrske. V Vzhodni in Srednji Evropi je nastalo veliko novih držav.¹⁸

Ob koncu vojne je svet praznoval premirje, nato zmago; medtem je vojska diplomatov oblikovala podobo prihodnjega sveta, družbo narodov, in podpisovala pogodbe, ki naj bi svetu zagotovile stoletni mir.¹⁹ Prva svetovna vojna je odločilno vplivala na 20. stoletje. Z njo smo Slovenci vstopili v zgodovino in jo močno sooblikovali.²⁰

---

16 Spletni vir, 9. 12. 2014: http://www.kam.si/veliki_slovenci/general_rudolf_maister.html

17 Spletni vir, 18. 12. 2014: http://www.kam.si/veliki_slovenci/general_rudolf_maister.html

18 Spletni vir, 10. 12. 2014: <http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=2>

19 Spletni vir, 10. 12. 2014: http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/

20 Spletni vir, 18. 12. 2014: <http://www.delo.si/kultura/dediscina/sto-let-od-prve-svetovne-vojne-spomin-na-prelom-in-obet-novega.html>

Zahvala

privatnim zbiralcem: Mirku Fekonju, Emilu Fekonju, Draganu Kokotu, učencem in učiteljem OŠ Miklavž (Nadji Domjanić Curk, Saši Lačen, Marku Laliču, Dominiku Trstenjaku, Sonji Fajfar, Fleur Tkalčec, Mojci Novak, Lidiji Mlinarič, Janji Kocjan, Nataliji Paušner).

Ključne besede

Razstava, 1. svetovna vojna, Občina Ormož, Središče ob Dravi, Sveti Tomaž, Avstro-Ogrska, Rudolf Maister.

Viri

Peter Kolšek, Zakaj je bil Doberdob slovenskih fantov grob? Slovenci in prva svetovna vojna, Delo, str. 15, 20. februar 2014.

Jela Krečič, Velika vojna in umetnost, Delo, str. 15, 20. februar 2014.

Spletni viri

http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/

http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/izgube/

http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/gospodarstvo/

http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/slovenci_in_1_svetovna_vojna/

<http://www.o-4os.ce.edus.si/gradiva/zgo/1-svetovna-vojna/vzrok.html>

<http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=1>

<http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=2>

<http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/delajo-za-wd-40-dratpirsne>

http://www.kam.si/veliki_slovenci/general_rudolf_maister.html

<http://www.vojaskimuzej.si/razstava/razstava.aspx?item=1&page=4>

<http://www.delo.si/kultura/dediscina/sto-let-od-prve-svetovne-vojne-spomin-na-prelom-in-obet-novega.html>

Povzetek

Razstava ob 100-letnici začetka 1. svetovne vojne je kratka pripoved o življenju Slovencev v 20. stoletju, o začetku 1. svetovne vojne, ko so Slovenci živeli pod okriljem Avstro-Ogrske in o vojni, ki je vzela okrog 9 milijonov življenj, od tega 35.000 slovenskih vojakov, ki so se borili v avstro-ogrski vojski.

Izbor fotografij, orožja, opreme in osebnih predmetov vojakov ter risbe in haikuji otrok popeljejo obiskovalce v svet vojne, ki je spremenila na milijone življenj. V tem prispevku so podani večinoma splošni podatki o prvi svetovni vojni. Prispevki, ki se vsebinsko nanašajo prav na ormoško območje in predstavijo življenje, gospodarske razmere v času prve svetovne vojne, vojne ujetnike na ptujsko-ormoškem območju, vojna posojila na Spodnjem Štajerskem, pomen žrtvovanja za slovansko idejo, ... so referati simpozija in so objavljeni v nadaljevanju publikacije.